

УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ АНАТОМІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЛЮДИНИ

Ксенія Володимирівна ЮРТАЄВА,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і
кримінології факультету №1 Харківського
національного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-6096-2020>*

Сучасну медицину вже не можливо уявити без використання досягнень трансплантології. Трансплантація – це спеціальний метод лікування, який дозволяє шляхом пересадки анатомічного матеріалу власного організму, анатомічного матеріалу отриманого з організму іншої людини, від померлих осіб або анатомічного матеріалу тваринного походження відносити здоров'я людини. З соціальної точки зору трансплантація здатна підвищити тривалість та якість життя людини, значною мірою збільшити соціально-економічний потенціал як окремого індивіду, так і суспільства загалом.

З іншого боку трансплантологія викликає низку світоглядних, етичних і правових суперечностей, що значною мірою гальмує розвиток цього прогресивного напрямку сучасної медицини. Крім того, як доводять кримінологічні дослідження, сучасна трансплантологія має значний криміногенний потенціал, а світовий ринок людських анатомічних матеріалів щорічно складає близько 600 млн доларів США [1]. Відповідно побудова вітчизняного легального і прозорого сектору надання трансплантаційних послуг та забезпечення його гідного захисту має стати пріоритетним завданням Української держави.

Якісно новий етап розвитку трансплантології почався з моменту прийняття закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини» № 2427-VIII від 17.05.2018 р. [2], який нарешті легалізував пересадку органів від неблизьких осіб та значно розширив спектр легальних в Україні трансплантологічних послуг. У зв'язку з цим було внесено зміни й до ст. 143 Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини», а саме був уточнений предмет цього злочину: словосполучення «органи і тканини людини» були замінені на «анатомічні матеріали людини», які охоплюють органи (їх частини), тканини, анатомічні утворення, клітини людини, отримані від живого донора чи донора-трупу, фетальні матеріали людини. У той же час хотілося б звернути увагу на певні вади у формулюванні об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення. На деяких з них вже достатньо докладно зупинялися українські науковці такі, як С. В. Гринчак, В. К. Грищук, О. О. Мислива, А. В. Мусієнко, Д. В. Проценко, О. В. Сапронов, Г. В. Чеботарьова та інші,

проте деякі недоліки чинного КК України в аналізованій сфері ще залишаються без належної уваги наукової громадськості.

Так слід звернути увагу, що чинна редакція ст. 143 КК України не повною мірою відповідає правому режиму трансплантації в Україні. Зокрема, згідно змін до закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 20.12.2019 р. одним з основних принципів застосування трансплантації в Україні є її безоплатність для донора та реципієнта (ч. 1 ст. 4 закону). Далі закон конкретизує вказане положення і в ст. 20 встановлює заборону торгівлі анатомічними матеріалами людини та їх рекламування. Згідно ст. 21 цього закону міжнародне співробітництво у цій сфері здійснюється шляхом обміну, взаємозаліку, отримання та надання анатомічних матеріалів людини. Відповідно для захисту інтересів донора, реципієнта та суспільства в цілому встановлено повну заборону на укладання або пропонування укладення договорів, що передбачають купівлю-продаж анатомічних матеріалів людини [2]. Таким чином вважаємо, що вказівка у ч. 4 ст. 143 КК України на незаконність торгівлі анатомічними матеріалами людини є зайвою. Крім того фактично некриміналізованими наразі залишаються такі протиправні форми поводження з анатомічними матеріалами людини як їх незаконний обмін, дарування, безоплатний збут тощо. Так, зокрема, О. О. Мислива пропонує застосовувати широке тлумачення пов'язаної з трансплантацією злочинної діяльності, яка, на думку дослідниці, охоплює систему передбачених у КК України злочинів, а саме отримання, обіг (торгівля або реалізація, переміщення, дарування, зберігання, обмін) та використання (пересадка, виготовлення біоімплантатів) органів або тканин людини торгівлю або реалізацію, переміщення, дарування, зберігання, обмін) та використання (пересадка, виготовлення біоімплантатів) органів або тканин людини [3, с. 14]. Проте навіть за такого широкого тлумачення диспозиції ст. 143 КК України у випадку відсутності істотної шкоди здоров'ю потерпілого (реципієнта) притягти винного до кримінальної відповідальності за безоплатне надання/отримання вилучених анатомічних матеріалів людини є неможливим. У цьому зв'язку слід погодитися з пропозицією О. О. Мисливої щодо доцільності зміни основного складу правопорушення, передбаченого ст. 143 КК України, та встановлення відповідальності за «порушення встановлених законом правил отримання та (або) обігу донорського матеріалу людини» без наявності або відсутності шкідливих наслідків щодо здоров'я потерпілого [3, с. 174].

У продовження аналізу об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 143 КК України, зазначимо, що залишається без належної уваги такий важливий аспект протидії діяльності «чорних трансплантологів» як діяльність, пов'язана з заволодінням анатомічними матеріалами людини після їх вилучення у донора. Зокрема, притягнення до кримінальної відповідальності за заволодіння анатомічними матеріалами людини з ігноруванням волі особи (шляхом обману, шантажу, таємно, шляхом використання службового становища), яка має право на їх утримання або фактично їх утримує, наразі є неможливим. Зазначене заволодіння анатомічними матеріалами людини, наприклад, під час їх транспортування, не буде охоплюватися диспозицією ст. 143 КК України, навіть при

законодавчій заміні «незаконної торгівлі» на «незаконний обіг». Такі діяння також не можуть бути кваліфіковані як кримінальні правопорушення проти власності, оскільки їх предметом є майно, що має мінову і споживчу вартість [4, с. 75]. Відповідно до сучасної державної політики України щодо трансплантації анатомічних матеріалів людини останні повністю виведені з кола товарного обороту, і фактично є нематеріальними цінностями, які за певних умов можуть ставати предметом цивільних правовідносин (ст. 290 Цивільного кодексу України). Тому вважаємо, що посягання, пов'язані із незаконним заволодінням анатомічними матеріалами людини, мають отримати самостійне закріплення в чинному КК України.

Серед інших питань, пов'язаних із додержання принципу системності побудови чинного КК України, слід відзначити необхідність узгодити предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 143 КК України (анатомічні матеріали людини), після змін, внесених до цієї норми 17.05.2018 р., із формулювання спеціальної мети торгівлі людьми (ст. 149 КК України – вилучення органів), а також передбачити відповідальності за контрабанду анатомічних матеріалів людини. Зазначені питання потребують комплексного обміркування з метою удосконалення кримінальної відповідальності за порушення порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини.

Список використаних джерел:

1. В ООН оцінили масштаб нелегального оборота людських органів. URL: <https://regnum.ru/news/2585766.html> (дата звернення: 01.11.2020).
2. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини: закон України № 2427-VIII від 17.05.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#n402> (дата звернення: 01.11.2020).
3. Мислива О. О. Кримінально-правова характеристика та запобігання незаконній діяльності у сфері трансплантації : монографія. Дніпро, 2019. 220 с.
4. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення: монографія. Х., 2011. 208 с.